

Liana GEIDEZIS
Melanie KREUTZ

Doživite zeleni pas Ohranjanje narave in ekološki turizem ob nekdanji železni zavesi

1 »Območje smrti« se je spremenilo v zakladnico raznolikosti

Meja med ZRN in NDR je imela velik vpliv na življenje tamkajšnjih prebivalcev. Ločevala je sorodnike in prijatelje, razdeljevala je mesta, vasi in pokrajine. Vendar se je znotraj tega nečloveškega obmejnega območja s kovinskimi ograjami, minami in stražnimi stolpi v nekaj

desetletjih razvilo neponovljivo naravno okolje. Prostor, ki je bil za ljudi »območje smrti«, je postal rešilna bilka za naravo. Zeleni pas je najdaljša ekološka mreža v Nemčiji. Dolg je kar 1939 kilometrov. Vladna koalicija je leta 2005 pas razglasila za del državne naravne dediščine in ga v državni strategiji za leto 2008 razglasila za izhodiščni projekt za ohranjanje biološke raznolikosti. S tem je potrdila, kako pomemben je zeleni pas za ohranjanje narave v Nemčiji. Pas povezuje dragocena območja. V njem se

Slika 1: Nemški zeleni pas (Turingija/Hessen) v dolini reke Werra. Zeleni pas je na območjih z intenzivnim kmetijstvom pogosto zadnji habitatni sestav (foto: Klaus Leidorf).

izmenja 17 značilnih fiziogeografskih območij, ki jih poseljuje več kot 600 ogroženih vrst (slika 1).

V zelenem pasu so gozdovi, na primer bukovi nasadi s številnimi vrstami kuskavičevk, sladke celinske vode, mokrotni travniki, različna travišča in ledine. Sestavljajo pisan mozaik različnih habitatov. Skoraj polovico ekološke mreže sestavljajo ogrožene vrste habitatov, ki so navedene v Rdečem seznamu Nemčije. Nemški zeleni pas je izhodišče za evropski zeleni pas, ki naj bi potekal vzdolž celotne nekdanje železne zaves. 12.500 kilometrov dolg pas habitatnih tipov teče skozi 23 držav. Vije se od Barentsovega do črnega morja. Pas je živi spomenik evropski zgodovini in izjemna naravna dediščina!

Pripadniki skupine BUND (Nemški prijatelji Zemlje) so dali pobudo za nemški zeleni pas leta 1989. Od leta 2003 se v prizadevanja, da bi ohranili evropski zeleni pas na meddržavni ravni vključuje veliko ljudi (www.europeangreenbelt.org, www.greenbelteurope.eu).

2 Podajanje na pot – doživljanje narave, kulture in zgodovine

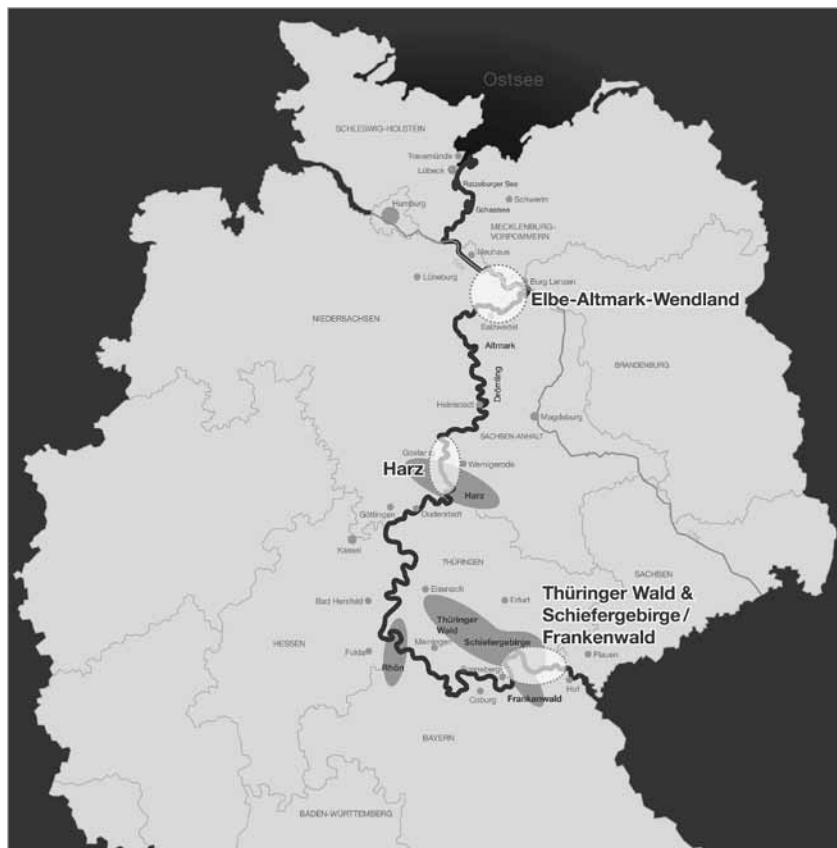
Zeleni pas ponuja marsikaj – naravo, kulturo in zgodovino, ki se med sabo povezujejo v neponovljivo celoto. Cilj velikopoteznega poskusno-razvojnega projekta »Doživite zeleni pas« je, da ljudem omogoči to izkušnjo, hkrati pa znotraj pasu ohrani dragoceno naravo. Projekt je nastal na pobudo Nemške zvezne agencije za ohranjanje narave (BfN). Osrednja cilja sta ohranjanje in

razvoj ekološke mreže državnega pomena. Ker je projekt tudi turistično zanimiv, so ga domačini, turisti in politiki lepo sprejeli. Uresničevanje bo trajalo do konca leta 2010. V treh vzorčnih regijah (slika 2) ob nemškem zelenem pasu so oblikovali turistične pakete, ki združujejo ohranjanje narave s sonaravnim turizmom, oživljajo zgodovino, omogočajo ljudem, da doživijo naravo, ter jih usmerjajo k posebnim kulturnim znamenitostim in prireditvam. Znanstveno plat procesa je prevzela organizacija BUND, ki usklajuje tri vzorčne nemške regije ter posreduje metode, izkušnje in izsledke drugim območjem ob evropskem zelenem pasu.

3 Vzorčne regije

3.1 Obmejne izkušnje v deželi štirih meja

Vzorčna regija Laba-Altmark-Wendland v deželi štirih meja (zvezne nemške dežele Mecklenburg-Vorpommern, Brandenburg, Saška-Anhalt in Spodnja Saška) se razteza od poplavne ravnice reke Labe do zgodovinskih pokrajin Wendland in Altmark. Obiskovalca vabijo, da zeleni pas doživi kot »modri

Slika 2: Tri vzorčne regije preizkusno-razvojnega projekta »Doživite zeleni pas« ob nemškem zelenem pasu (vir: Projektni urad zelenega pasu BUND).

čudež«. Največja značilnost pokrajine je nekdanja mejna reka Laba (slika 3). Ob rečnih obrežjih, na mokrotnih travnikih in v ostankih poplavnih gozdov srečamo veliko belih štorcelj

(*Ciconia ciconia*), pa tudi redke vrste, kot so belorepec (*Haliaeetus albicilla*), črna štorclja (*Ciconia nigra*) in evropska vidra (*Lutra lutra*). Poplavne ravnice vrvijo od življenja tudi pozimi – obiskovalci lahko na od blizu opazujejo žerjave (*Grus grus*), severne gosi in labode, ki prezimujejo na tem območju. Več o zgodovini rečne krajine izvedo ob obisku gradu v Lenznu. Več kot tisoč let stari grad je zdaj odprt za goste kot sodobno konferenčno središče in središče za obiskovalce. Ti lahko pred zgodovinskim hanzeatskim mestom Salzwedel doživijo neponovljivo srečanje z naravo, saj je mestni gozd Salzwedel eden izmed največjih močvirnih jelševih logov v Nemčiji in dom številnih redkih vrst. V zelenem pasu severno od jezera Arendsee najdemo kar nekaj različnih habitatov: od resav in suhih travnišč do odprtih celinskih sipin. To je habitat termofilnih žuželk, med njimi modrokrile

Slika 3: Veslanje po nekdanji mejni reki Labi je ena izmed zanimivosti v vzorčni regiji Laba-Altmark-Wendland (foto: Stefan Reinsch).

peščenke (*Oedipoda caerulea*), in podhujke (*Caprimulgus eropeaus*).

Pomemben del projekta je renaturacija Kusebruchswiesna (livad) vzhodno od Salzwedela. Na prej izsušenih območjih nastajajo nova območja plitve vode in mokrih travnišč. Zgradili so opazovalno postajo, ki omogoča nemoteče opazovanje dvoživk, vodnih ptic in drugih živalskih vrst v njihovem novem okolju. Drugi ukrepi v okviru projekta »Doživite zeleni pas« so namenjeni oživljanju značilnih suhih travnišč, celinskih peščin in resav, na primer z odstranjevanjem borovih nasadov.

Obiskovalci najdejo posebne naravne, kulturne in zgodovinske značilnosti na »točkah ob dožitju meje«. Oznake zanje stojijo ob zelenem pasu. Opozarjajo na ostanke nekdanje meje, na primer na stražne stolpe in zapuščene vasi. Na krožni poti vzdolž 190 kilometrov dolgi »krožni poti ob deželi štirih meja« se seznanjajo z raznolikostjo območja. Goste in domačine na vodenih izletih vabijo, da »v deželi štirih meja pridobijo obmejne izkušnje«. Ne glede na to, ali je izlet po zelenem pasu posvečen pticam selivkam ali zgodovini območja, so obiskovalci lahko prepričani, da jih bodo vodili usposobljeni vodniki. V želji, da bi zanimanje za območje vzbudili tudi med mlajšimi rodovi, ponujajo posebne programe za šolsko mladino, v katerih na temo »meja« sodelujejo tudi umetniki.

3.2 Sprehod po naravi in zgodovini obmejnih poteh hribovja Harz

Celotno hribovje Harz je na območju Nemčije. Najvišji hrib v granitnem masivu Brocken je simbol razdelitve in vnovične združitve Nemčije. Hrib stoji na sredini naravnega parka Harz. Visok je 1142 metrov in se dviga skoraj 1000 metrov nad Severnonemškim nižavjem. Hribovje pogosto ovija megla in bičajo

nevihte, zato ima za ljudi skrivnosten pridih. Omenjeno je tudi v nemški književnosti, na primer v Goethejevem Faustu in Heinejevem Potovanju po Harzu (Die Harzreise). Nenavadne podnebne razmere v masivu Brocken so omogočile razvoj samosvojega rastlinstva in živalstva. Ker se vrh Brocken dviga neposredno nad nekdanjo mejo med ZRN in NDR in ga je Sovjetska zveza uporabljala za opazovalno postojanko, je bil v času razdeljene Nemčije za »navadne državljane« Vzhoda in Zahoda prepovedano območje. Postal je simbol razdeljene Nemčije. Granitni masiv Brocken je po padcu berlinskega zidu spet postal zanimiv za javnost. Od takrat ga je obiskalo že veliko ljudi.

V senci masiva Brocken ob zelenem pasu nastajajo številne poti. Naravoslovna pot za pohodnike in kolesarje se vije med nekdanjima obmejnima rekama Ilse in Oker. Pridruži se 70 kilometrov dolgi kolesarski poti, ki poteka čez ravnico do nekoliko valovitega vznožja hribovja Harz. Zeleni pas doživimo tu še močneje, saj so v njem posebej označene točke, na primer postaja za opazovanje ptic. Zaradi intenzivnega kmetijstva je zeleni pas ponekod skoraj popolnoma izginil. To velja zlasti za

območje ob vznožju hribovja Harz. V želji, da bi opozorili na ta vprašanja, na teh območjih prirejajo tekmovanja. Na njih nastajajo umetniška dela na temo zelenega pasu in zgodovine meje med nekdanjima ZRN in NDR.

Zeleni pas je glavni element tako imenovane obmejne steze Harz (slika 4). Steza, ki tesno sledi nekdanji meji in večinoma poteka po samotnih obmejnih stezah, po katerih so hodile obmejne patrolje, je dolga več kot sto kilometrov. Začne se pri nekdanjem mejnem stolpu v kraju Rhoden na severu, nadaljuje čez masiv Brocken, in konča pri mejnem muzeju Tettenborn na jugu. Tam združuje zgodovinske in kulturne značilnosti Srednjenemškega višavja s habitatimi, ki jih je treba zavarovati. Skrb in ohranjanje takih habitatov na številnih območjih sta tudi pomemben sestavni del projekta »Doživite zeleni pas«.

Na sredi naravnega parka v okraju Altenau so na več kot 800 metrih nadmorske višine v naravnem parku zgradili novo središče za obiskovalce. V TorfHausu z imenitno razstavo in multimedijko predstavitevijo sporočajo temeljno filozofijo naravnega parka »dovolimo naravi naravnost«. Obiskovalci se v središču

Slika 4: Pohodniki na nekdanji obmejni patroljni stezi blizu kraja Sorge v hribovju Harz. Steza je del več kot 100 km dolge obmejne steze Harz, ki teče ob zelenem pasu (foto: Melanie Kreutz).

seznanijo z ekologijo naravnih virov ter z zgodovino in razvojem zelenega pasu na območju naravnega parka.

3.3 Zeleni pas – (inter)aktivno doživetje

Tretja vzorčna regija je na jugu Nemčije, na območju naravnih parkov Turinški gozd, Turinške skrilave gore/Obere Saale in Frankovski gozd. Na območju gostih gozdov je kmetijstvo zaradi obilice neokrnjenih naravnih biserov precej ekstenzivno. Zato izrazita izraba travnišč ogroža zeleni pas le na peščici območij. Vendar breze in smreke zdaj zaraščajo dragocene čistine, kakršni so gorski in mokrotni travniki ter suhe resave z nizkim grmičevjem, ki jih naseljuje hribski škrljanec (*Lullula arborea*). To tudi močno omejuje pojmovanje projekta zeleni pas. Eden izmed glavnih namenov projekta je zagotavljanje sonaravnega varovanja in razvoja zelenega pasu in izboljšanje njegovega doživljanja. To naj bi omogočilo tesno sodelovanje organizacij, ki se posvečajo ohranjanju narave, in družabnikov s področja turizma.

Seznami posebej občutljivih živih bitij, kakršna je črna štorklja (*Ciconia nigra*), ter živalskih in rastlinskih vrst, ki jih v zelenem pasu zlahka opazujemo, nam lahko pomagajo določiti prednostna območja za ohranitev narave in izbrati ustrezna območja, zanimiva za turizem. Raziskave so bile izhodišče za določitev ukrepov za ohranjanje narave v zelenem pasu. Upravljanje s krajino bo poskrbelo, da bo ta neponovljiva mreža habitatov s številnimi ogroženimi živalskimi in rastlinskimi vrstami ostala zavarovana in se bo razvijala. Redke gorske in mokrotne travnike bodo ohranili in prenovili s košnjo in pašo. Smrekove gozdove ob rekah in potokih bodo spremenili v loge jelševja, ki bodo čim podobnejši naravnim. Resave z nizkim grmičevjem bodo ohranili z načrtom za upravljanje z lesno energijo. Tako bo nastal mozaik mladih resav in resav z grmičevjem ter pionirskih gozdov.

Slika 5: Mladi se lahko v mladinskem delovnem taboru seznanjajo z naravo zelenega pasu in zgodovino železne zaves. Del programa je tudi terensko delo, ki obsega skrb za dragocene habitate v zelenem pasu (foto: Wiebke Preußner).

V okviru projekta organizirajo mednarodne delovne tabore za mladino. Z njimi želijo mladim omogočiti, da dejavno doživijo zeleni pas. Poleg terenskega dela, kakršna sta košnja travnikov in odstranjevanje lesa z resav, lahko mladi prisluhnejo zgodbam ljudi, ki so živeli ob meji (slika 5). V program so vključeni tudi obiski zgodovinsko zanimivih krajev, kakršen je nemško-nemški muzej v Mödlareuthu, v vasici, ki jo je prav tako delil zid in ki so ji v času hladne vojne pravili »Mali Berlin«.

Obiskovalci se lahko sprehajajo in kolezarijo po petnajstih dobro označenih turističnih poteh. Štiri izmed krožnih poti so tudi »ozvočene«. S prenosnim telefonom ali predvajalnikom MP3 dobijo obiskovalci dostop do ganljivih pričevanj sodobnikov in poslušajo zanimive zgodbe o raznolikosti narave in drugih turističnih zanimivostih. Nekatere pogovore s pričami tedanjega obdobja so posneli šolarji z območja. Obiskovalci lahko najamejo usposobljenega naravoslovnega ali pokrajinskega vodnika, ki se spozna na tematiko zelenega pasu. Marsikje so postavljene informacijske točke,

ki obiskovalce neposredno seznanjajo s podrobnejšimi podatki o zelenem pasu.

Dodatne informacije o projektu »Doživite zeleni pas« dobite v projektnem uradu zelenega pasu organizacije BUND (Priatelji Zemlje).

E-pošta: greenbelt@bund-naturschutz.de
Internet: www.experiencegreenbelt.de

Dr. Liana Geidezis, Biologist, Project Manager
BUND-Project Office Green Belt, Friends of the Earth (FoE) Germany, Nuremberg, Nemčija
E-pošta: greenbelt@bund-naturschutz.de

Melanie Kreutz, Landscape planner, Project Assistance
BUND-Project Office Green Belt, Friends of the Earth (FoE) Germany, Nuremberg, Nemčija
E-pošta: greenbelt@bund-naturschutz.de